

Pääjohtaja Erkki Liikanen

Paasikivi-seuran vuosikokous 27.11.2006:

Kansallisvaltio ja Euroopan integraatio

Suomen Kulttuurirahasto julkisti vuosijuhlissaan helmikuussa tärkeän päätöksen. Se oli ostanut Louis Carrén talon Bazoches-sur-Guyonnesta, vajaan 500 asukkaan kylästä, joka sijaitsee 40 kilometriä Pariisin ulkopuolella. Kyseessä oli tärkeä kulttuuriteko, onhan Maison Carré merkittävimpiä Alvar Aallon suunnitteleimia yksityistaloja. Se mainitaan usein jopa Villa Mairean rinnalla.

Louis Carré oli pariisilainen taidekauppia, jonka galleriassa myytiin suurten taiteilijoiden, kuten Matissen, Légérin ja Picasson teoksia. Maison Carréssa oli runsaasti Légérin maalauksia. Maire Gullicshenin hankkima Villa Mairean kokoelma heijastaa samaa taidemakua.

Kunnan esittely mainitsee Louis Carrén lisäksi toisen merkkihenkilön asuneen samassa kylässä. Hän oli Jean Monnet, Euroopan Unionin ”perustaja-isä”, kuten ranskalaiset tapasivat sanoa. Monnet, alun perin konjakkikauppiaan poika Cognacista, teki merkittävää uraa kansainvälisissä tehtävissä ja pankkimaailmassa ja asettui sodan jälkeen asumaan tähän pieneen kylään. Louis Carré ja Jean Monnet olivat naapureita.

Maison Carré kuului tasavallan presidentti Urho Kekkosen Ranskan vierailun epäviralliseen osaan lokakuussa 1962. Louis Carré oli kutsunut paikalle myös Maire Gullicshenin.

Helsingin Sanomissa olleen yhden palstan pikku-uutisen mukaan Urho Kekkonen tapasi Carrén talossa Jean Monnet’in ja keskusteli hänen kanssaan pitkään englanniksi. Monnet oli tuolloin jo eronnut Euroopan hiili- ja teräsyhteisön johdosta ja omistautunut Euroopan yhdentymisen edistämiseen kansanliikkeen kautta.

Kekkosen ja Monnet’in keskustelun sisältöä emme tunne. Mutta se tiedetään hyvin, että Monnet ja presidentti de Gaulle, Kekkosen vierailun isäntä, edustivat vierailun aikaan päinvastaisia käsityksiä eurooppalaisen yhdentymisen periaatteista. De Gaullen mukaan kansallinen suvereniteetti oli loukkaamaton, hän ei hyväksynyt vahvoja eurooppalaisia instituutio-

ta ja suhtautui kielteisesti määränemmistöpäätöksiin. Muutamaa vuotta myöhemmin hän ”tyhjän tuolin politiikallaan” jäädyytti EEC:n toiminnan.

Monnet oli päinvastaista mieltä: hän katsoi, että EEC:n tavoitteet ja sen tehokas päätöksenteko voitiin turvata vain määränemmistösäännöksillä ja yhteisillä instituutioilla. Hän kannatti integraation asteittaista, mutta määrätietoista syventämistä.

Kun vuotta Kekkonen vierailua myöhemmin Eisenhower tapasi de Gaullen Pariisissa, hän kysyi Monnet´sta, presidentti vastasi: ”*Hän tekee hyvää konjakkia. Valitettavasti se ei riitä hänelle*”. De Gaullen sanotaan pitäneeni jopa huolen siitä, ettei Monnet´ta kutsuttu edes Robert Schumanin hautajaisiin.

Juhani Suomi kertoo Kekkonen Ranskan-vierailusta Presidentti-kirjassaan. Suomi arvioi, että de Gaullessa ”*voitiin nähdä perustellusti takuumies sille, ettei järjestön (siis EEC:n) kehitys tulisi vaarantamaan Suomen etuja*”. Monnet´n tapaamisesta tai hänen käsityksistään ei kirjassa kerrota.

Kumpi tie on Suomen etujen mukainen neljä vuosikymmentä myöhemmin, nyt Euroopan Unionin jäsenenä? Maailma ja Eurooppa ovat muuttuneet. Mutta suuri keskustelukysymys on yhä jäsenvaltion ja Euroopan Unionin suhde – tai jos se halutaan sanoa yleisemmin, kansallisen suhde eurooppalaiseen yhteisöön ja kansainvälisyyteen politiikassa, taloudessa ja laajemminkin. Juuri tässä de Gaullen ja Monnet´n välillä oli suuri erimielisyys.

Urho Kekkonen valinnasta tasavallan presidentiksi tuli talvella kuluneeksi 50 vuotta. Saman vuoden syksynä poistui keskuudestamme ensin Risto Ryti ja myöhemmin joulukuussa J.K. Paasikivi. Jo koko tämän vuoden olemme osoittaneet huomiota J.V. Snellmanille, jonka syntymästä puolestaan tuli toukokuussa kuluneeksi 200 vuotta.

Snellmanin, Paasikiven ja Rytin ajattelun ja heidän perintönsä tarkastelu tästä näkökulmasta, mikä on kansallisen suhde eurooppalaiseen yhteisöön tai kansainvälisyyteen, on hyvin mielenkiintoista ja ajankohtaista.

Paasikiveä pidetään reaalipoliitikkona *par excellence*: tunnettu on hänen Carlyle-sitaattinsa, jonka mukaan viisauden alku on tosiasioiden tunnustaminen. Paasikiven johtotähtenä kansainvälisissä suhteissa oli varovaisuus, neuvottelujen ja sovittelujen politiikka. Hän omaksui tämän linjan jo nuorena miehenä, kun hän sortokaudella liittyi vanhasuomalaiseen puolueeseen. Se tarkasteli Suomen ja Venäjän suhdetta poliittisena ja historiallisena mieluummin kuin valtio-oikeudellisena kysymyksenä. Paasikivi lähti siitä, että valtioiden välisissä suhteissa ”*reaaliset edut pääsevät ideologisiin ja muihin irrationaalisiin vaikutuksiin nähden etusijalle*”.

Vaikka olikin poliittinen realisti, Paasikivi ei kuitenkaan ihailnut voimapolitiikkaa. Hän ei myöskään ollut kyynikko, joka olisi pitänyt oikeudenmukaisuuden ihannetta kansainvälisissä suhteissa naiivina haihatteluna. Päinvastoin. Muistelmissaan Paasikivi tuomitsi jyrkästi Bismarckin teesin, jonka mukaan suuret asiat ratkaistaan ”*verellä ja raudalla*”. Hän huomautti, kuinka voimakas ja mahtava Saksa oli tuota oppia soveltamalla kahdesti joutunut perinpohjaiseen turmioon.

Kun lukee hänen päiväkirjojaan, tai Hannu Immosen hienoa yhteenvetoa Paasikiven historianfilosofiasta, huomaa, että Paasikivi oli hyvin kiinnostunut suurista periaatteellisista kysymyksistä, ja nimenomaan oikeudesta ja oikeudenmukaisuudesta myös kansainvälisissä suhteissa. Kiinnostuksen taustalla oli Paasikiven huoli pienen kansan kohtalosta voimapolitiikan puristuksessa.

Paasikivi oli jo 1930-luvulla pohtinut kansallisuusaatteen ja internationalismin suhdetta. Päiväkirjaansa hän kirjoitti 26.6.1931 seuraavat sanat:

”Sekä kansallisuusaate että suurten kokonaisuuksien aate on oikea. Molemmat aatteet oikeat. Tehtävä: ne on sovittava yhteen. Ei mahdoton. Pan-Eurooppa? Onko se ratkaisu?”

Sota ymmärrettävästi toi hänen merkintöihinsä synkempiä sävyjä. Jatko-sodan viime viikkoina heinäkuussa 1944 hän kirjoitti päiväkirjaansa:

”Meillä on luotettu oikeuden ja oikeudenmukaisuuden voimaan. Historia ei näy antavan siihen perustetta. Historiaa lukiessaan tulee pessimistiksi. – Valtiot toimivat Staatsräsonin mukaan. Se on hirveää – blutrotig. Se on ulkopuolella hyvän ja pahan. (...) Staatsräsonin rajoitus, sen suhde moraaliin on kysymys, minkä ratkaisemisesta erityisesti riippuu ensi

kädessä pienten valtioiden tulevaisuus, mutta loppujen lopuksi myös suurten ja koko ihmiskunnan menestys."

Katkelmassa tiivistyy samalla kertaa sekä Paasikiven pessimistinen realismi ja toisaalta se osoittaa myös Paasikiven ajattelun periaatteellisen puolen. Hän katsoi, että oikeus pitäisi saada raa'an valtapolitiikan sijaan vallitsevaksi myös kansainvälisissä suhteissa. Hän piti valtioiden suvereenisuuden rajoittamista viime kädessä kaikkien, myös suurten valtioiden edun mukaisena. Vaikka suhtautuu kansainvälisen oikeuden mahdollisuuksiin aiempaa pessimistisemmin, hän pitää sitä entistä välttämättömämpänä.

Pohtiessaan voiman ja oikeuden merkitystä kansainvälisessä politiikassa Paasikivi joutui yhä uudelleen palaamaan Snellmanin ajatuksiin ja ottamaan niihin kantaa. Snellman oli hänelle vanhasuomalaisena tärkeä aatteellinen lähtökohta. Kuten Hannu Immonen on osoittanut, Paasikivi suhtautui vanhemmiten yhä kriittisemmin moniin Snellmanin ajattelun piirteisiin. Paasikiven kriittisyys koski muun muassa Snellmanin kantaa kielikysymykseen sekä erityisesti tämän tavallaan darwinistista kuvaa kansainvälisestä politiikasta.

Paasikiven suhtautuminen kielikysymykseen oli avarakatseisempi kuin Snellmanin, mutta toki aikakin oli toinen. Hän hyväksyi Snellmanin kansallisen sivistysohjelman ja piti sitä tärkeänä, mutta torjui Snellmanin yksinkertaisen teorian, joka samaisti kieliyhteisön ja kansallisuuden toisiinsa. Snellmanilla kansallisuus tarkoitti kansakunnan yhteistä tietoisuutta ja hän piti tätä tietoisuutta voimakkaasti kielisidonnaisena, kieleen ja omakieliseen kirjallisuuteen perustuvana. Paasikivi ei politisoi kielikysymystä samalla tavoin.

Paasikivi ei myöskään voinut yhtyä Snellmanin käsityksiin kansojen välisistä suhteista. Snellman ei ollut pannut paljon toivoa kansainväliseen oikeuteen. Itse asiassa hän ei uskonut sen olemassaoloon. Hän piti maailmanpolitiikkaa kansojen välisen armottoman kilpailun kenttänä, jossa ne valtioiksi järjestäytyneinä taistelivat johtoasemasta maailmassa. Snellmanin mielestä moraalilla ei ollut sijaa kansainvälisissä asioissa ja kansan *"piti luottaa vain itseensä"*.

1950-luvulla julkaisemissaan *"Muistelmissa sortovuosilta"* Paasikivi otti Snellmanin ajatukset kriittisen tarkastelun kohteeksi. Hän kertoo lukeneensa yhä uudelleen Snellmanin Valtioopin viimeisiä lukuja, joissa käsitellään kansainvälisiä ongelmia. Paasikivi määritteli Snellmanin jyrkäksi reaalipoliitikoksi, koska tämä ei antanut oikeudelle mitään sijaa kansainvälisissä suhteissa: *"Kansakuntien oikeus on valta"* ja *"Ulkopolitiikkaa varten ei ole lakeja ensinkään"*, oli Snellman sanonut.

Toisaalta Snellman oli korostanut muita kuin materiaalisia tekijöitä. ”*Kansakunnan voima ei ole sotakuntoisten miesten luvussa, vaan kansalaisten isänmaallisuudessa ja sivistyksessä*”. Hän katsoi myös, että ”*jos jokin kansa todella tahtoo saavuttaa ja säilyttää itsenäisyytensä, niin sillä myös aina on kykyä sitä puolustaa*”. Paasikivi piti tätä Snellmanin uskoa kansallishengen ja sivistyksen voimaan sinänsä riittämättömänä turvaamaan pienten kansojen olemassaoloa. Vaikka hän arvosteli Snellmania tämän ”reaalipolitiikasta”, Paasikivi piti Snellmania tässä suhteessa liian optimistisena. Paasikiven mielestä pelkkä sivistyksen voima ei tarjonnut riittävää turvaa väkivaltaa vastaan.

Mannerheim tuli joskus 1930-luvulla puhumaan Paasikivelle puolustusvoimien perushankinnoista. Kun Paasikivi oli kertonut hankintaohjelman kohdanneen vastustusta, Mannerheim oli kysynyt, mihin ohjelman vastustajat sitten oikein luottivat. ”*Kulttuuripuolustukseen*”, vastasi Paasikivi. Mannerheim oli todennut tähän: ”*Vai niin! Luottavat siis Akateemiseen Kirjakauppaan*”. Paasikivi piti Mannerheimin huomautusta sattuvana.

Paasikivi itse selitti erimielisyyttään Snellmanin kanssa sillä, että Snellman oli elänyt 1800-luvun ”idyllisten” olojen vallitessa, jolloin Suomeen ei kohdistunut suoranaisten väkivallan uhkaa. Paasikiven valtiolliset käsitykset taas olivat kehittyneet ensin vuosisadan vaihteen sortokaudella ja sitten 1900-luvun alkupuoliskon totalitarististen diktatuurien ja niiden aloittamien suursotien aikana. Tällöin olot olivat niin ankarat, että alistuminen historian voimien edessä näytti ainakin pienen kansan näkökulmasta liian inhorealisticelta – suorastaan mahdottomalta hyväksyä. Toisaalta pelkkä ”*omiin voimiin luottaminen*” oli Paasikiven mielestä pieneltä kansalta liikaa vaativa ja suurtenkin kansojen elämässä tuhoisaksi osoittautunut oppi.

Tähän dilemmaan Paasikivi halusi etsiä vastausta oikeudesta ja oikeudenmukaisuudesta kansainvälisissä suhteissa. On vaikeata sanoa, kuinka realistisina tavoitteina hän näitä asioita piti, mutta ainakin hän piti niitä välttämättöminä ja halusi toimia niiden hyväksi.

* * *

Paasikiven Snellman-kritiikki kohdistui Snellmanin kansainvälistä oikeusjärjestystä (tai sen mahdottomuutta) koskeviin näkemyksiin. Tämän kritiikin perusteella ei kuitenkaan voi muodostaa oikeaa kuvaa Snellmanin ajattelusta eikä varsinkaan hänen toimintansa merkityksestä. Snellmanin poliittisena ohjelmana ei tietenkään ollut alistuminen väkivallan edessä. Snellman pikemminkin katsoi, että väkivallalla ei pitkän päälle ollut menestymisen

mahdollisuuksia, vaan vapauden voitto oli historiallinen välttämättömyys, mutta vapaus oli omin voimin, nimenomaan henkisin voimavaroin ansaittava. Tämä liittyi hänen hegeliläiseen historiakäsitykseensä.

Snellmanin merkitys ei kuitenkaan ole hänen jylhissä maailmanhistoriallisissa visioissaan, joissa kansakunnat taistelevat ihmiskunnan johtajuudesta, eikä hänen hegeliläisessä moraalikäsitteessään, joka aina hyväksyy niin sanotun voittajan oikeuden. Se, mikä Snellmanin kansallisuusfilosofiassa on omaperäisintä ja arvokkainta, on hänen sivistysohjelmansa.

Snellmanin nationalismi ei todellisuudessa ole lainkaan aggressiivista, vaan hän lähtee siitä, että kansakuntien ja niiden kautta yksittäisten ihmisten tehtävänä on antaa oma ainoalaatuinen kehityspanoksensa koko ihmiskunnan kehityksen hyväksi. Snellmanin erikoispiirteenä on juuri sivistyksen voiman korostaminen.

Snellmanin sivistysohjelma oli kansallinen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita kansallista itsekkyyttä, vaan ajatusta, että vain aidosti omalta pohjalta voidaan saada aikaan jotakin ainoalaatuista uutta annettavaa ihmiskunnan kehitykseen.

Snellmanin mielipiteissä on paljon sellaista, minkä tänään hylkäämme aikansa eläneenä ja suorastaan taantumuksellisenakin. Hänen kielifilosofiaan perustuva vaatimuksensa kansallisen kulttuurin homogeenisuudesta sopii huonosti nykyajan avoimen yhteiskunnan monikulttuuriseen todellisuuteen. Emme voi myöskään hyväksyä Snellmanin käsityksiä esimerkiksi naisten asemasta tai hänen epäilevää suhtautumistaan demokratiaan.

Mutta Snellmanin ajatus, että kansakunnan voima ja menestys johtuvat sen sivistyksestä ja kyvystä tarjota jotakin uutta koko ihmiskunnan käyttöön on visiona huikea ja paljon modernimpi kuin hänen aikansa muut talouspoliittiset tai valtiolliset ohjelmat. Se myös näyttää, miten isänmaallisuus ja kansainvälistyminen ovat yhteen sovitettavissa.

Snellmanin visio oli idealistinen, mutta se oli samalla reaalipolitiikkaa. Suomen kehitys viimeisten 150 vuoden aikana on myös osoittanut tuon vision käytännössä pitäväksi. Nykyisen Suomen vauraus ja sen maine huipputeknologian tuottajana tai PISA -tutkimusten kärkimaana perustuu snellmanilaisen sivistysohjelman hedelmille.

Juuri sitä strategiaa noudattamalla Suomi on noussut köyhästä Euroopan takapajulasta tasolle, jolla se pystyy tasavertaiseen kaupalliseen, kulttuuriseen ja poliittiseen vuorovaikutukseen Euroopassa ja globaalisti.

* * *

Taloudellinen integraatio on yksi keskeinen kansainvälistymisen ulottuvuus. Sen näkyvä ilmentymä on jäsenyytemme Euroopan talous- ja rahaliitossa. Suomi liittyi euroalueeseen tavoitellen rahaolojen suurempaa vakautta ja osallisuutta yhtenäisistä markkinoista. Askel oli historiallinen, mutta ei silti historiassamme ainutlaatuinen.

Voi tuntua paradoksaaliselta juhlia Snellmania, markan isää, aikana, jolloin markasta on luovuttu. Asia ei ole kuitenkaan näin yksioikoinen. Lähemmässä tarkastelussa huomaa, että vuoden 1865 rahauudistus, josta Snellmania kiitetään, oli itse asiassa tavoitteiltaan samansuuntainen toimenpide kuin Suomen liittyminen euroalueeseen vuonna 1999. Miksi näin?

Tapahtumaketju, joka johti hopeamarkan syntyyn vuonna 1865 ja sen myötä Suomen rahajärjestelmän tosiasialliseen irtoamiseen Venäjältä, ei lähtenyt liikkeelle separatistisista vaikuttimista, vaan taustalla olivat käytännön taloudelliset syyt. Uudistuksessa oli kysymys rahan arvon vakauttamisesta ja Suomen kaupallisten yhteyksien vahvistamisesta Eurooppaan.

Ennen Krimin (tai Oolannin) Suomessa rahana olivat Suomen Pankin liikkeeseen laskemat hopeaan vaihdettavat setelit ja venäläinen hopearaha. Lisäksi myös venäläiset seteliruplat olivat laillisia maksuvälineitä, joten Suomen Pankin piti lunastaa niitäkin hopealla vaadittaessa. Kaiken kaikkiaan tilanne oli varsin sekava.

Sodan syttyminen vuonna 1854 käynnisti sitten Venäjällä ja myös Suomessa rahakriisin, jonka tuloksena ruplan vaihdettavuus hopeaan jouduttiin lakkauttamaan. Se toi monia vaikeuksia. Kun rahan arvo ei enää ollut sidottu hopeaan, se alkoi nopeasti heiketä. Vaihtorahasta tuli puutetta, koska hopearaha hävisi keinottelijoiden kirstuihin. Pahinta Suomen kannalta oli, että valuuttakurssit suhteessa perinteisiin kauppakumppaneihin Ruotsissa ja Pohjois-Saksassa alkoivat vaihdella. Kauppa ja ulkomaisen luoton saanti vaikeutuivat.

Suomalaiset halusivat ratkaisun rahakysymykseen. Keisari vastasi myöntämällä Suomelle vuonna 1860 oman rahayksikön, markan. Se oli kuitenkin määritelty suhteessa seteliruplaan, sen neljäsosaksi. Kun setelirupla vielä jäi lailliseksi maksuvälineeksi, ei tämä uudistus vielä tuonut ratkaisua pääongelmaan, kuinka palata hopeakantaan.

Markka oli siis jo olemassa, kun Snellman tuli valtiovarainpäälliköksi vuonna 1863. Hän otti päätehtäväkseen hopeakannan palauttamisen. Tätä varten tarvittiin Suomen Pankille riittävä hopeavaranto ja lisäksi Venäjän suostumus siihen, että ruplan asema laillisena maksuvälineenä Suomessa lakkaisi.

Snellman matkusti Pietariin neuvottelemaan. Matkan tuloksena saatiin keisarin suostumus sille, että markka voitiin määritellä uudelleen, ei yleisesti ruplan, vaan nimenomaan hopearuplan neljäsosaksi. Tämä on Snellmanin tärkein saavutus Suomen markan historiassa.

Keisarillinen manifesti, jossa määrättiin, että kotimainen ja venäläinen hopearaha tulisivat tästä lähtien ainoiksi laillisiksi maksuvälineiksi Suomessa, julkaistiin marraskuussa 1865. Sen myötä esteet hopeakantaan palaamiselta poistuivat ja Suomen Pankki alkoi lunastaa seteleitään uusilla hopeamarkoilla seuraavan vuoden maaliskuussa. Samalla markan arvo vakiintui suhteessa muihin hopeakantamaihin, kuten tärkeisiin kauppakumppaneihimme Ruotsiin ja Saksaan.

Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että Ranskan frangin hopea-arvo, 4 ½ grammaa hopeaa, oli sattumalta aivan sama kuin markankin. Näin frangin valuuttakurssiksi suhteessa markkaan tuli tasan 1:1, mikä pysyi voimassa vuosikymmeniä, aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka.

Markan syntytarina osoittaa, että oman rahan hankkiminen Suomelle oli keino olla mukana kansainvälisessä taloudessa. Myöhemmin vuoden 1917 tapahtumien valossa oman rahan hankkiminen on alettu nähdä ensi askeleena Suomen irtoamisessa Venäjästä, vaikka aikanaan se oli enemmän keino hakea vakautta ja keino kytkeytyä eurooppalaisiin markkinoihin.

Tietenkin omien kansallisten instituutioiden, myös oman rahan, kehittyminen oli osa Suomen kypsymistä valtiolliseen itsenäisyyteen. Kannattaa kuitenkin muistaa, että 1800-luvulla maailmassa elettiin ensin hopeakannan ja sitten kultakannan oloissa. Itsenäinen, muista maista erillinen kansallinen rahapolitiikka ei kuulunut tuolloin itsenäisen valtion tunnusmerkkeihin. Päinvastoin, ajan ihanteena oli osallisuus yleismaailmallisessa rahajärjestelmässä, joka perustuisi yhteiseen arvonmittaan, kultaan tai hopeaan.

* * *

Se vakaus, joka Snellmanin rahareformilla saavutettiin, hävisi ensimmäisen maailmansodan pyörteisiin. Suomen itsenäistymisen jälkeen maan rahajärjestelmälle jouduttiin näin ollen etsimään uutta perustaa. Nyt keskeisimpänä vaikuttajana oli Risto Ryti, ensin nuorena valtiovarainministerinä ja sitten Suomen Pankin pääjohtajana vuodesta 1924.

Ryti otti tavoitteekseen Suomen markan liittämisen kansainväliseen rahajärjestelmään, jota silloin jälleenrakennettiin. Asiaa koskevassa esitelmässään Ryti linjasi: *”ei riitä, että meillä on hyvä rahajärjestelmä, vaaditaan lisäksi, että rahajärjestelmämme on sellainen, että siihen ulkomailta luotetaan”*.

Rytin tarkoituksena oli vahvistaa Suomen kansainvälistä luottokelpoisuutta, jotta maahan saataisiin ulkomaisia sijoituksia. Hän halusi normalisoida Suomen korkean korkotason ja auttaa Suomen teollisuutta saamaan ulkomaista pääomaa. Hän arveli, että pääomaköyhänä maana Suomi voisi vielä pitkään hyötyä ulkomaisista lainoista ja sijoituksista, ja markan arvon vakauttaminen oli hänelle keino luottamuksen lisäämiseksi.

Ryti vakiinnutti pian Suomen Pankin pääjohtajaksi tultuaan Suomen markan arvon suhteessa Yhdysvaltain kultadollariin, ja vuonna 1926 voimaan tulleen rahalain myötä Suomi palasi muodollisestikin kultakantaan. Useimmat muutkin maat omaksuivat 1920-luvun kuluessa kultakantaisen rahajärjestelmän. Näin luotu yhteinen maailmanlaajuinen rahajärjestelmä ei kuitenkaan kestänyt pitkään, vaan sortui pian 1930-luvun suureen lamakauteen.

Mielenkiintoista nykyhetken kannalta on, että ei tuolloin, niin kuin ei Snellmanin aikana, erillisen rahapolitiikan katsottu kuuluvan itsenäisen valtion välttämättömiin tunnusmerkkeihin. Sen sijaan Rytin talouspolitiikka pyrki integroimaan Suomen mahdollisimman hyvin kansainväliseen talouteen ja saamaan kansainvälisen korkotason voimaan myös Suomessa.

Ryti oli myös ensimmäinen suomalainen, joka toimi aktiivisesti monikansallisessa talouspoliittisessa yhteistyössä. Hän edusti Suomea sekä Kansainliiton talouskomiteassa että Kansainvälisen järjestelypankin (BIS) kokouksissa. Näistä yhteyksistä oli peräisin se arvostus, jota Ryti vielä sodan päätyttyäkin nautti englantilaisissa pankkipiireissä.

Ryti joutui omakohtaisesti 1930-luvulla toteamaan kansainvälisen talouspoliittisen yhteistyön vaikeuden. Siitä huolimatta hän ei luopunut käsityksestään, että varsinkin Suomen kaltaiselle maalle oli elintärkeää sovittaa talouspolitiikkansa ja varsinkin rahapolitiikkansa kansainvälisen talousjärjestelmän osaksi.

Vuonna 1937 Ryti kirjoitti Suomen itsenäisyyden 20-vuotisjuhla-julkaisuun artikkelin, jossa hän käsitteli Suomen rahapolitiikan kansainvälisiä kytkentöjä. Hän piti kansainvälisen rahajärjestelmän tulevaa kehitystä vaikeasti ennustettavana, mutta katsoi kuitenkin Suomen kansallisen edun mukaista olevan olla mukana tulevaisuuden valuuttayhteistyössä. Hän kirjoitti:

"...mitä suuntaa kehitys kulkeekaan, ja millainen lopputulos sitten onkaan, on meidän pienellä maallamme tuskin muuta mahdollisuutta kuin kulkea suuressa maailmassa tapahtuvan kehityksen mukana ja valmistella kaikin tavoin liittymistä oikean hetken tullen rahajärjestelmään, joka parhaiten vastaa meidän intressejämme ja tarpeitamme."

* * *

Kun tarkastelee Paasikiven, Snellmanin ja Rytin suhtautumista kansallisuuteen ja kansainvälisyyteen, huomaa, että eroista huolimatta heidän ajattelussaan on tärkeä yhteinen piirre: he näkivät suomalaisuuden voivan parhaiten toteutua vain kansainvälisessä vuorovaikutuksessa. Heidän patriotismsinsa ei siten ollut luonteeltaan eristäytyvää eikä aggressiivista, vaan se tarkoitti pyrkimystä saada Suomi tasavertaiseksi ja konstruktiviseksi osaksi kansainvälistä yhteisöä. He korostivat kuitenkin kansainvälisen vuorovaikutuksen eri puolia.

Vanheneva Paasikivi tarkasteli kansainvälisen vuorovaikutuksen ongelmia kansallisen turvallisuuden näkökulmasta. Hän toivoi, että kansainväliset suhteet voitaisiin perustaa laille, niin että "Staatsräson" ja voimapolitiikka eivät olisi niissä määräävinä. Hän toivoi, että valtioiden suvereenisuutta voitaisiin rajoittaa niiden yhteiseksi eduksi, ja selvästi piti oikeuteen perustuvaa kansainvälistä järjestystä yhteensopivana kansallisuusaatteen kanssa.

Snellman tarkasteli kansallisen suhdetta kansainvälisyyteen erityisesti sivistykselliseltä kannalta. Hän käytti sivistyksen käsitettä sen laajimmassa merkityksessä, viittaamaan kaikkeen inhimilliseen rakennustyöhön. Snellmanille sivistyksellinen näkökulma ei siten ollut mikään osittaisnäkökulma, joka olisi rajannut pois jotakin inhimillisen elämän kannalta merkityksellistä. Hänelle se sisälsi kaiken, mikä vei ihmiskunnan kehitystä eteenpäin.

Snellmanin maalaamassa jylhässä kuvassa kansakunnan kehitystehtävästä sen "määränä on raivata tiensä kansallisesta yksipuolisuudesta yleiseen ihmisyyteen" ja "...kansakunnan kansallisen itsenäisyyden ei samalla pidäkään olla kansallista, vaan ihmiskunnan, maailmanhengen yleistä mahtia". Käytännössä Snellmanin kansallisuusohjelma merkitsi pyrki-

mystä kohottaa Suomi kansakuntana tasolle, jolla se pystyisi todella tuomaan panoksensa ihmiskunnan sivistykselliseen rakennustyöhön – sisältäen kulttuurin, talouden, politiikan – omalla, merkityksellisellä ja korvaamattomalla tavallaan.

Ryti puolestaan oli pankkimies ja hänelle kansainvälisyys merkitsi ennen kaikkea osallisuutta kansainväliseen taloudelliseen kanssakäymiseen ja työnjakoon. Hän näki, että jokainen maa tarvitsi kansainvälistä vuorovaikutusta voidakseen täyteen mittaan hyödyntää omia voimavarojaan ja mahdollisuuksiaan. Hän korosti usein erityisesti, että Suomi oli miltei kaikkia muita maita riippuvaisempi kansainvälisestä kaupasta. Ryti kannatti vapaata kauppaa ja yhtenäistä, vapaata kansainvälistä rahajärjestelmää, johon myös Suomen piti kuulua. Tämä turvaisi Suomelle rahaolojen vakauden ja pääsyn kansainvälisille pääoma-markkinoille.

* * *

Keskuspankki-ihmisenä haluaisin tässä ottaa esille Euroopan integraation erään menestyksellisimmistä tuloksista, yhteisen rahan. Kun Suomi on Euroopan rahaliiton jäsen, kuulee usein sanottavan, ettei Suomella ole enää omaa rahapolitiikkaa. Onko rahapoliittinen suverenisuus mennyttä? Kannattaneeko suomalaisten enää olla edes kiinnostuneita rahapolitiikasta?

Näihin väitteisiin ja epäilyihin voi vastata, että Suomella on oma rahapolitiikka, joka on euroalueen yhteinen rahapolitiikka. Kysymys on suverenisuuden vastavuoroisesta yhdistämisestä ehdoin, jotka on jäsenmaiden sopimuksella hyvin määritelty. Käytännön rahapolitiikan muotoiluun ja toteutukseen Suomen Pankki osallistuu yhtenä eurojärjestelmän täysivaltaisena jäsenenä. Voi perustellusti sanoa, että suomalaisilla on rahaliiton kautta nykyään enemmän vaikutusvaltaa maanosamme rahatalouteen kuin koskaan aikaisemmin. Tällä alueella me olemme päätöksenteon ytimessä.

Mutta tämä vaikutusvalta on "snellmanilaista" luonteeltaan: vaikutusvaltaa on vain siinä määrin, kun pystymme tuomaan yhteisen rahapolitiikan tekoon uusia aineksia, ei muilta koptoitua, vaan aitoa omaperäistä sisältöä.

Tämä on haaste Suomen Pankille. Sen vuoksi Pankki panostaa korkeatasoiseen tutkimukseen ja talouden analyysiin. Mutta se on myös haaste yleensä suomalaiselle taloustutkimukselle ja talousjournalismille, koska suomalaisilla on aivan yhtä hyvä syy harjoittaa rahapoliittista tutkimusta ja keskustelua kuin vaikkapa saksalaisilla tai ranskalaisilla.

Haasteeseen vastaaminen on ehtona sille, että olemme Euroopan rahapolitiikassa kansallai-
sen, emme vallankäytön kohteen asemassa. Snellmanin analyysi kansallisesta strategiasta
on ohittamaton tässäkin kysymyksessä.

* * *

Euroopan poliittinen tulevaisuus riippuu keskeisesti siitä, miten Euroopan Unioni jatkossa
kehittyy. Unionin tuleva kehitys ei juuri nyt näytä ongelmattomalta. Monet ovat nähneet Eu-
rooppa-sitoutumisen heikkenemistä paitsi kansalaisten tasolla, myös hallitusten politiikassa.
Keskustelua on käyty siitä, kuinka vahvasti eri EU-maiden hallitukset ovat sitoutuneet eu-
rooppalaiseen projektiin. Perustuslakiesityksen kohtalo on jäänyt avoimeksi.

Kun hämmennys valtaa alaa, on syytä palata EU:n perusperiaatteisiin. Historian eri vaiheis-
sa Eurooppaa on yritetty yhdistää alistamalla maanosamme yhden hegemonian alaiseksi. Ne
pyrkimykset ovat aiheuttaneet paljon tuhoa ja kärsimystä.

Euroopan unioni poikkeaa kaikista aikaisemmista yrityksistä sen vuoksi, että se on ei-
hegemoninen, kukaan ei voi saada ylivaltaa. Mutta samalla päätöksenteon tehokkuus on
pyritty turvaamaan määräenemmistösäädöksin. Ei-hegemonisuus ja päätöksenteon tehok-
kuus ovatkin kaksi keskeistä ominaisuutta, joita on vaalittava.

Perustuslakiesitys vahvistaa ja täsmentää näitä Unionin ominaisuuksia. Se ei kuitenkaan
siirrä Unionin toimivaltaan uusia jäsenvaltion toimivaltuuksia. Tämän vuoksi hallitus on
toiminut oikein esittäessään perustuslakiesityksen ratifioimista eduskunnassa. On myös hy-
vää kansainvälistä käytäntöä se, että minkä parlamentin luottamusta nauttiva hallitus allekir-
joittaa, sen se esittää myös parlamentin ratifioitavaksi. Kirkkaissa periaatteissa pysyminen
tekee päätöksentekotilanteen selkeäksi.

Aika sitten näyttää, kuinka perustuslain käsittely EU:n tasolla etenee. Ensi kevät on
seuraava tarkastelukohta.

* * *

Kirjoittaessaan "Staatsräsonin" rajoittamisesta Paasikivi ei voinut arvioida, kuinka realistisia
tai epärealistisia hänen toiveensa olisivat. Euroopan integraation saavuttamat konkreettiset

edistysaskeleet – rahaliitto ei ole niistä vähäisin – ja sen tuottamat tulokset rauhana, liikkumisvapautena ja vaurautena kuitenkin osoittavat, että kysymys ei ollut vain haaveilusta.

On kiistatonta, että Suomen kansainvälinen asema on nyt paljon vahvempi kuin Paasikiven kirjoittaessa mietteitään kansainvälisestä politiikasta. Tai kun Kekkonen vuonna 1962 kävi keskusteluja De Gaullen kanssa Pariisissa ja tapasi Jean Monnet´n Maison Carréssa. Vastaavasti suomalaisten, niin kansalaisten kuin yritystenkin, asema nyt, eurooppalaisina, on aivan toinen kuin tuolloin.

Tämä hyvä kehitys on suureksi osaksi tapahtunut juuri sen seurauksena, että olemme voineet täysivaltaisesti osallistua syveneeseen eurooppalaiseen integraatioon, eikä tästä integraatiosta huolimatta. Euroopan unioni, jonka päätöksenteon tehokkuudesta pidetään huoli ja jonka toiminnan jatkuvuuden takaavat yhteiset instituutiot, on siksi meidän etumme.